

Kv Sankt Mikael 6

Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2019
Krister Kåm Tayanin

Titel: Kv Sankt Mikael 6
Författare: Krister Kàm Tayanin
Kulturmiljörapport: 2022:8

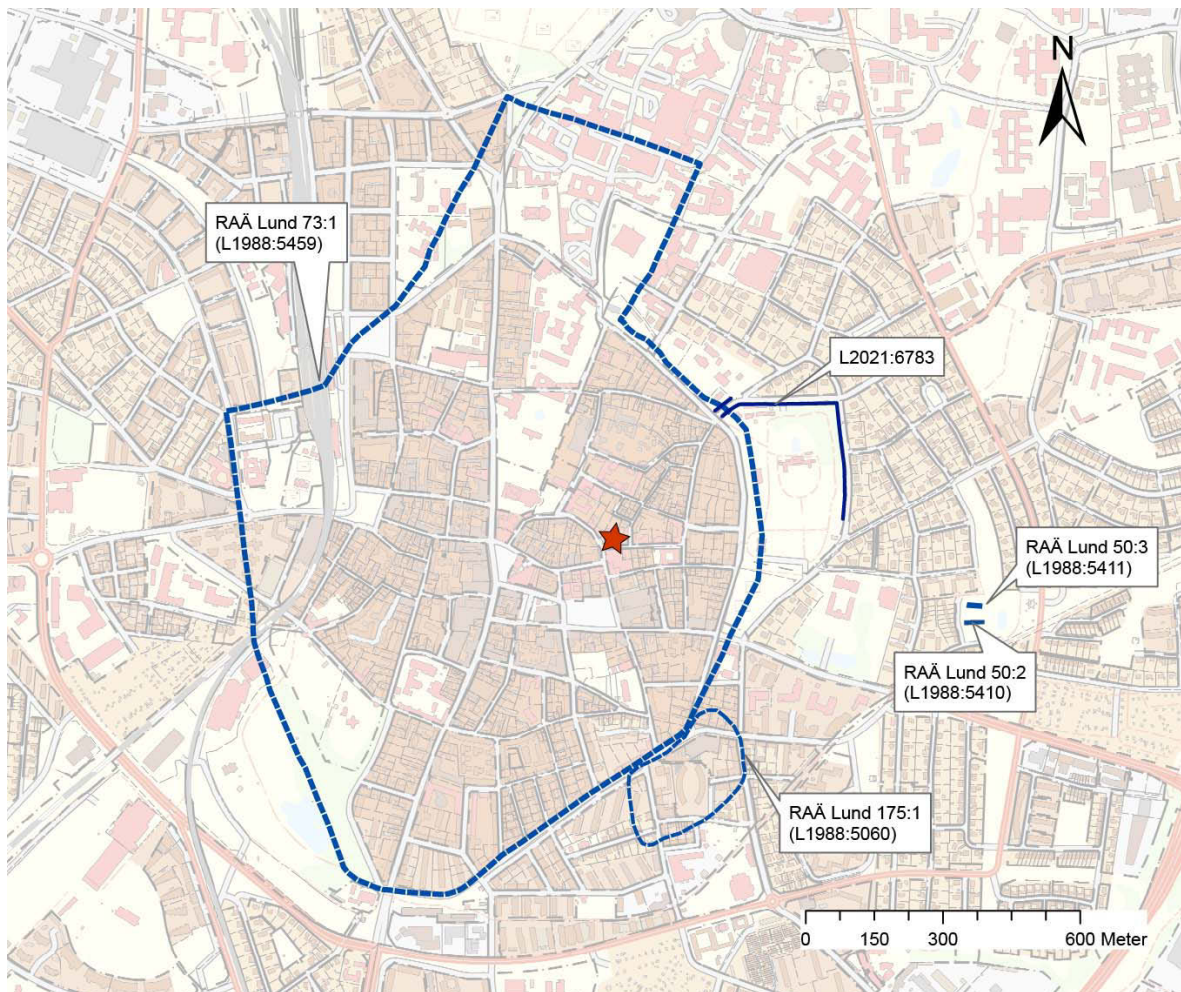
Omslagsbild: Hemgårdens huvudingång på byggnadens södra sida
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	5
Genomförande och resultat	6
Schakt 1	8
Schakt 2	8
Schakt 3	8
Schakt 4	8
Förslag på fortsatta åtgärder	9
Administrativa och tekniska uppgifter	10
Referenser	11
Bilaga 1	12
Bilaga 2	13
Bilaga 3	13
Bilaga 4	14
Bilaga 5	15
Bilaga 6	16

Sammanfattning

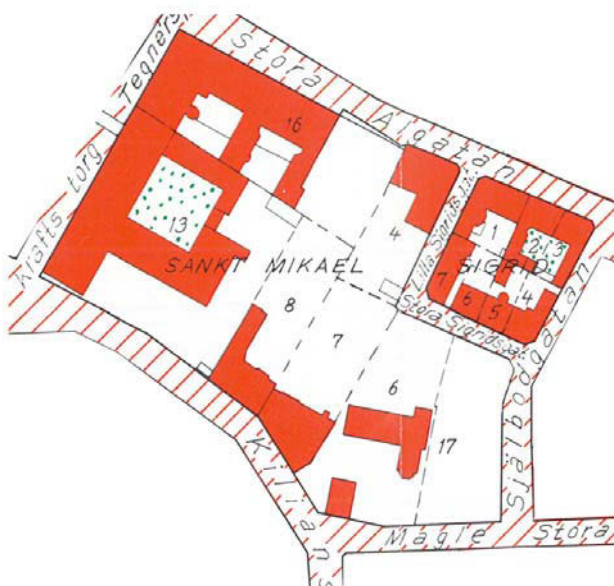
- Med anledning av Lunds kommuns renovering av fastighet Sankt Mikael 6, Lund, innefattande omläggning av rör, schaktande för gångväg, grundläggning för utrymningstrappa och handikappramp, utförde Kulturen arkeologer en schaktningsövervakning. Detta skedde i enlighet med Länsstyrelsen i Skånes beslut (Lst Dnr 431-28882-2018, Kulturens projektnr. A_2018_0057).
- Arbetsområdet var centralt beläget inom det medeltida Lund, fornlämning L1988:5459, RAÄ Lund 73:1. På fastigheten står i dagsläget två byggnader uppförda år 1775, dessförinnan tillhörde marken det medeltida dominikanerkonventet samt gränsade i norr mot Sankt Mikaels kyrka och kyrkogård som ligger i dagens kv. Sigrid. Schakten upptog en sammanlagd yta på cirka 150 m².
- Flertalet arkeologiska undersökningar med varierande storlek har företagits i kvarteret Sankt Mikael, varav den största och senaste utgörs av undersökningen på Sankt Mikael 16 år 2019 som bland annat berörde Dominikanerkonventets ägor. Fastigheten Sankt Mikael 6 avgränsas i norr av Stora Sigridsgatan, där medeltida gravar samt grundmuren till Sankt Mikaels kyrka påträffades vid schaktningar år 2017.
- Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen av fastighet Sankt Mikael 6 dokumenterades en stor del omrörda kulturlager där de yngsta föremålen härrörde från efterindustriell tid. Dock bör framtida markingrepp på fastigheten föregås av en arkeologisk undersökning eller bevakning i form av schaktningsövervakning. Detta då fastigheten under medeltiden ingått i en större tomt under Dominikanerkonventets regi, vilket flertalet gravar påträffade under tidigare undersökningar i området vittnar om. Vid den aktuella schaktningsövervakningen påträffades en ryggkota från människa, i omrörda kulturlager. Vilket bör ses som ett tydligt tecken på att gravar från Dominikanerkonventet eller Sankt Mikaels kyrka med stor sannolikhet finns på tomten.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

I samband med Lunds kommuns renovering av fastighet Sankt Mikael 6, Hemgården, utförde Kulturens arkeologer en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Schaktningsövervakningen företogs i enlighet med Länsstyrelsens beslut (Lst Dnr 431-28882-2018, Kulturens projektnr. A_2018_0057). Renoveringarna utgjordes av omläggning av rör, uppförandet av utrymningstrappa, handikappramp och anläggandet av gångväg. Sammantaget schaktades en yta på cirka 150 m² och en volym på cirka 90 m³. Arbetsområdet låg beläget i en central del av det medeltida Lund med markant kyrklig koppling. Potentialen för att utveckla och höja kunskapsläget för området var hög.

Figur 2. Kvarteret Sankt Mikael i dess sentida utformning (ur Bevaringskommittén 1983).

Fornlämningsmiljö

Fastigheten Sankt Mikael 6, härefter även benämnd Hemgården i texten, ligger centralt beläget inom Lunds medeltida stadskärna i kv Sankt Mikael. Under medeltiden har den kyrkliga prägel varit påtaglig, med domkyrkan och biskopsresidenset cirka 150 m åt nordväst. Fastigheten har utgjort dominikanerkonventets/svartbrödraklostrets sydöstra område, och norrut angränsade tomten mot sockenkyrkan Sankt Mikael. Vid reformationen tappade kyrkan mark och majoriteten av de kyrkliga byggnaderna revs, i samband med detta omstrukturerades de medeltida tomtgränserna. I kartmaterial från 1600-talet har kv Sankt Mikael bortsett från det senare avstyckade kv Sigrid samma utsträckning som idag, se figur 2. Kartmaterial från 1600-talet visar att området för Hemgården haft två gathus utmed Magle Stora Kyrkogata samt möjligtvis två hus vinkelrät i nordsydlig riktning från det västra gathusets gavel. Centralt i kvarteret ligger ett öst-västligt hus beläget som möjligtvis skulle kunna ligga inom dagens tomtgräns (André & Högstedt 1990:17).

På den aktuella tomten finns idag två byggnader, varav den större är placerad centralt på tomten, medan den mindre återfinns i hörnet av Kiliansgatan och Magle Stora Kyrkogata. Bägge är uppförda år 1775 och huvudbyggnaden fungerade som bostadshus på den stora tomten, som då omfattade den östra delen av kv Sankt Mikael och hela kv Sigrid. Sannolikt uppfördes den mindre byggnaden som ett uthus och har haft en funktion knuten till brukandet av tomtmarken. I sockeln till huvudbyggnaden återfinns ett antal stenar härrörande från medeltida kyrkor (Bevaringskommittén 1983:130). I Andréns rekonstruktion av den medeltida tomtstrukturen i Lund, har tomten nummer 103:2 och beskrivs som ett prästresidens under Sankt Mikael kyrka, bebott av sockenprästen Anders Holgersen. År 1546 uppläts det till skrivaren på Lundagård, Sören Pedersen, mot att han betalade jordskyld till kronan. Ett senare omnämnande, år

1547, gör gällande att rådet i Lund gett Pedersen tillåtelse att till sin gård inhängna det lilla gångsträdet öster om Svartbrödrumuren, vilket tidigare var en gångväg till Sankt Mikael's kyrka. Mellan åren 1582/83 och 1615/16 betalade magister Tyge jordskyld till kronan, medan tomten år 1595 nämns som änkan Marines magister Tyges hage. År 1600 krävde så sockenprästen i Torup att jordskylden skulle sänkas för gården, som ägdes av hans styvbarn. År 1647 nämns marken som professor Oluf Johansen Baggers gård (Andrén 1984:84f).

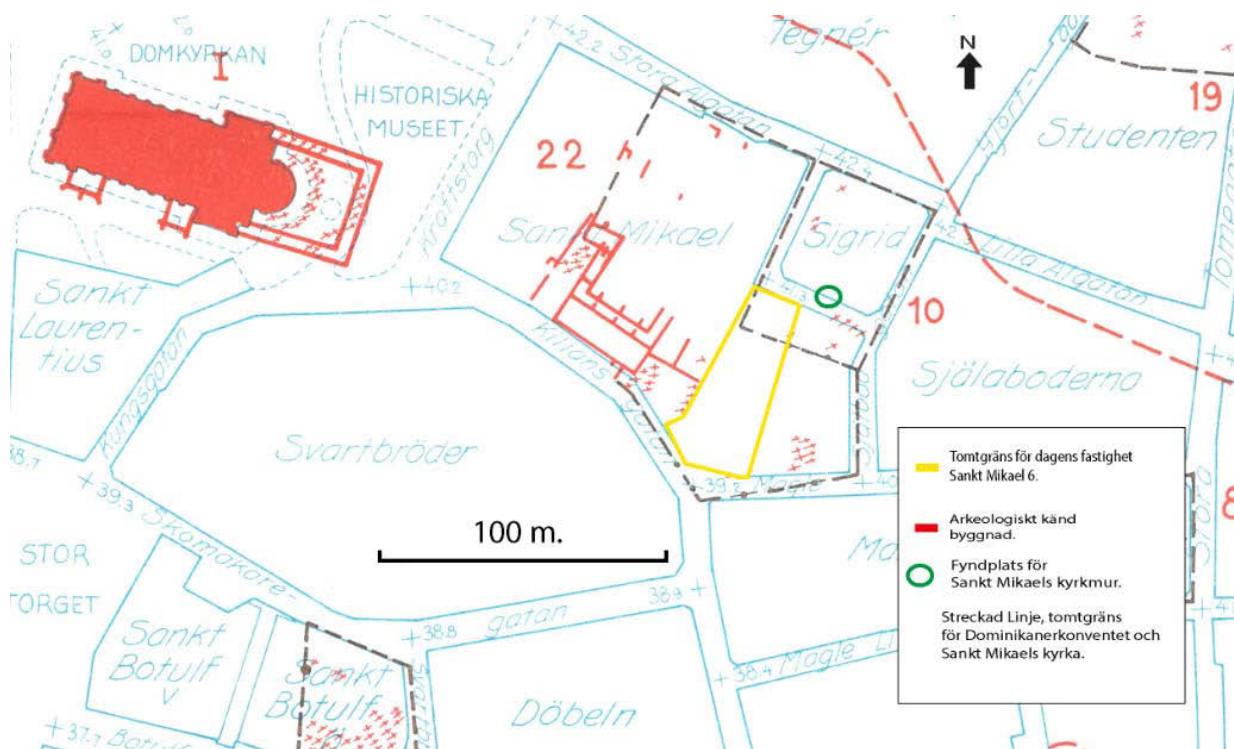
Det på den intilliggande tomten, nummer 103–104 i Andrén's rekonstruktion, belägna dominikanerkonventet var ett av den ordens tidigast etablerade i Norden. Rörelsen hade sitt ursprung i Spanien och provinsen Kastilien, där kaniken Dominikus anslöt till den våldsamma kampen mot kätteriet. Han grundade en klosterorden som gick under namnet predikarebrödernas orden, ordo fratrum praedicatorum. Påven Honorius III stadfäste år 1216 orden och dess verksamhet. Benämningen svartbröder grundar sig i den klädsel som bröderna nyttjade vid sina tiggerstråk, nämligen en svart kåpa och hätta. Svartbrödraklostret i Lund var det första i Danmark och dess grundade kan härledas till åren 1222/23. Predikarebröderna i Lund gynnades av kungamakten och det berättas bland annat att Kung Abel (1250–1252) gav många förmåner åt desamma. Även Erik Menved (1286–1319) befrämjade verksamheten, bland annat genom att år 1294 utfärda ett beskärmsbrev som gav bröderna rätt att samla allmosor i Malmö, med ett tillägg från år 1296 som införlivade Skanör och Falsterbo under samma rättigheter. En stor del av intäkterna härstammade dock från invånarnas testamenten. Klostret hade en omfattande kyrkogård (Blomqvist 1944:108ff). Öster om klosterkomplexet fanns under medeltiden en gångväg, mellan nuvarande Kiliansgatan och Sankt Mikael's kyrka. På grund av stridigheter kring vägen omnämns den flertalet gånger i medeltida skrifter. Erik Menved gav exempelvis, år 1294/95, predikarebröderna rätt att hålla en stensatt väg mellan dess gård. Möjligen rör det samma väg som Menved år 1303 gav sockenborna till Sankt Mikael's kyrka rätt till, trots att svartbröderna försökt spärra av den. Gällande frågan kring kommunikations- och vägnät kan även noteras att Magnus Eriksson år 1339 beordrade etablerandet av en väg som skulle sträcka sig från Sankt Mikael till domkyrkan. Ett beslut som samma år stadfästes av Peder Jensen Galen. Vid reformationen tillföll klostret kronan som år 1538 donerade en av klostrets gårdar till doktor Mogens i Lund. Klosterområdet tycks därefter omgående ha överförts till Helgeandshuset (Andrén 1984:84; Blomqvist 1944:120ff). Sankt Mikael's socken omtalades i sin tur, första gången år 1268 och då flera stenkyrkor i Lund har daterats till 1100-talet är det inte omöjligt att även stenkyrkan S:t Mikael härstammar från denna tid (Mårtensson 1981; Andrén 1980:15). Kyrkan framtogs sina rättigheter vid reformationen och revs också den någon gång efter det. Delar av dess förmodade kyrkogård har genom undersökningar dokumenterats vid kv Sankt Mikael nummer 5.

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Flera undersökningar har genom årens lopp genomförts i kv Sankt Mikael, varav merparten utfördes under 1900-talets första hälft, i samband med husbyggnation eller ombyggnad. Dokumenterade begravningar återfinns på flera av kvarterets tomter. Exempelvis finns på tomt nummer 5 (tidigare tomt nummer 17, figur 2) uppgifter om att det vid grävning för källare år 1872 påträffades enorma mängder människoben, varav 21 hästlass kördes bort till kemiska institutionens tomt i Magle stora kyrkogata för att där återdeponeras i marken (Blomqvist 1944:124). Ytterligare undersökningar på tomt nr 5, påvisade år 1986 också de en omfattande kyrkogård, förmodligen tillhörande Sankt Mikael's kyrka (Gardelin 2007). Vid schaktning för omläggning av rör i Stora Sigridsgatan år 2017 framkom en mängd lösa ben från störda gravar samt 12 gravar tillhörande Sankt Mikael's kyrka. På 1,40 m djup påträffades längs gatans norra sida en stenmur som tolkas vara själva kyrkan Sankt Mikael's södra vägg (Brink 2021).

Vid grundgrävning för den byggnad som kallas Wieselgrens minne, uppförd på tomt nummer 7 år 1906, påträffades medeltida skelettgravar i en östlig respektive en västlig grupp, åtskilda av en stensatt och 7 m bred gata löpande i nordsydlig riktning (figur 4, 5 och 6). På aktuell tomt, nummer 6, har de arkeologiska undersökningarna varit begränsade, men i den västra tomtgränsen finns dokumenterade skelett, vilka styrker att Dominikanerkonventets kyrkogård haft en fortsättning åt öster (figur 3).

Svartbrödraklostrets byggnadskomplex förefaller ha omfattat delar av kvarteret Sankt Mikael 7, 8, 13 och 16 där murar och andra konstruktionsdetaljer dokumenterats genom flertalet undersökningar. År 2019 gjordes en omfattande undersökning inför nybyggnation av de östra delarna av tomt 16 varvid en tusenårig brukning av tomten dokumenterades. På platsen framkom flertalet profana byggnader kopplade till ben och hornhantverk från 1000–1100-talet. När Dominikanerna övertog tomten skedde en stegvis omstrukturering där den äldre bebyggelsen röjdes undan och ett flervåningshus uppfördes, vars massiva grundmur i sten påträffades. Undersökningen påvisade även utemiljöer där markberedande åtgärder vidtagits för odling och regnvattenavrinning. Den äldre arkeologin var störd i undersökningsområdets norra del av en 1800-talsbyggnad kallad "studentkassernen Petersborg" (Larsson & Lindberg (red) 2021).

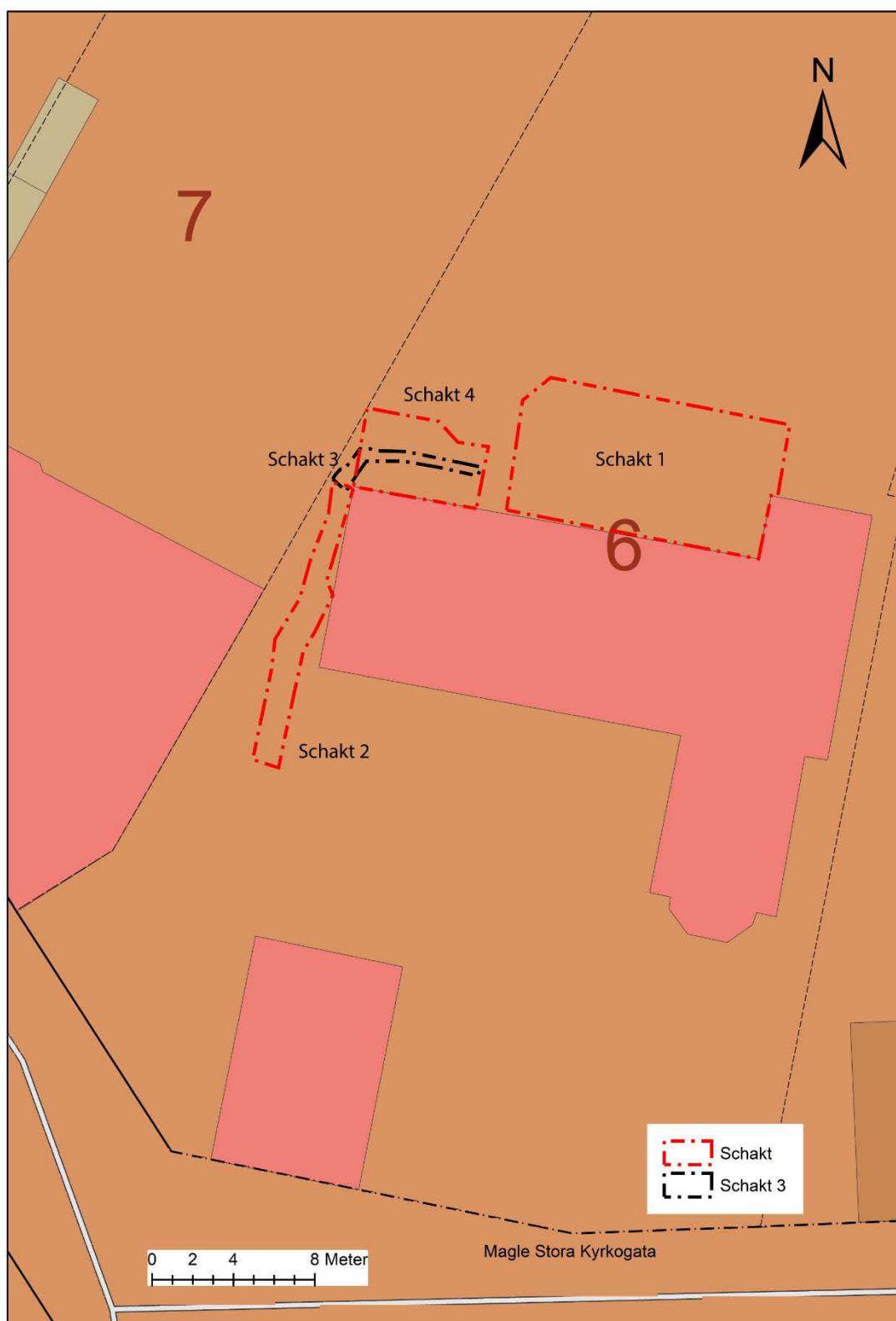

Figur 3. På en karta ur Andrén's rekonstruktion av det medeltida Lund har området för kv. Sankt Mikael 6 markerats samt fyndplatsen för kyrkan Sankt Mikael's södra grundmur (Andrén 1980:61).

Genomförande och resultat

Under sommarhalvåret år 2019 påbörjades Hemgårdens renovering, som delades upp i olika etapper och pågick under en längre tid. Den sista etappen som innefattade byggnadens östra gavel planerades att slutföras i september år 2020 men utfördes aldrig.

Sammantaget schaktades en yta på cirka 150 m² och en volym på cirka 90 m³, fördelade på fyra schakt grävda vid Hemgårdens (Kiliansgatan 11) norra långsida och västra gavel. I schakten dokumenterades mestadels omrörda kulturlager som troligtvis bildats vid byggnationen av de två husen på tomten samt senare markarbeten. Fyndmässigt framkom keramik av typen yngre rödgods, fajans, kritpipor, djurben och en ryggkota från människa. Kulturlagerna innehöll även en stor del rivningsmassor främst bestående av gult och rött tegel, men även fragment av vingtegel. Det blandade innehållet i vissa kulturlager visade på att de störts så sent som på 1900-talet. Ryggkotan påträffades i schakt 3 vid byggnadens nordvästra hörn, i ett homogent kulturlager med röda och gula tegelfragment samt fragment av vingtegel. Med största sannolikhet har ryggkotan sitt ursprung i en störd grav från dominikanerkonventets gravplats eller Sankt Mikael's kyrka. Se bilaga 1–5 för schaktplaner och sektionsritningar. Inga fynd tillvaratogs och på grund av fyndomständigheterna kring ryggkotan, återbegravdes den i schaktet. Se figur 4 för översiktlig schaktplan och bilaga 6 för

Figur 4. Översiktlig schaktplan. För att förtydliga är schakt 3 markerat i svart.

Schakt 1

Vid Hemgårdens norra långsida grävdes ett cirka 12,50 × 7,00 m stor schakt, med ett djup på cirka 0,50 m, i syfte att anlägga en handikappramp. I schaktet framkom ett lager med inslag av tegelkross från gult och rött tegel och mindre marksten. Lagret tolkas vara resterna efter en stenlagd yta. I övrig framkom utjämningslager med inslag av tegelfragment från både gult och rött tegel. Fyndmässigt påträffades keramik av typen yngre rödgods och fajans, även kritpipefragment dokumenterades i lagret. Fyndbilden och inslagen av rött och gult tegel indikerar att kontexterna inte är äldre än 1600-tal. I schaktets östra ände påträffades sentida störningar förknippade med den handikapphiss som förr fanns på platsen. Se bilaga 1 för schaktplan.

Schakt 2

Vid Hemgårdens västra kortsida schaktades ett nordsydligt schakt för omläggning av befintliga rör. Schaktet var cirka 23,00 m långt, 1,50 m brett med ett djup varierande mellan 1,20 m – 1,60 m. I schaktet påträffades mestadels omrörda kulturlager som återfyllt tidigare rörschakt från mitten av 1900-talet och år 2017. I schaktets södra ände dokumenterades ett kompakt lager med raseringsmassor bestående av rött och gult tegelkross med kalkbruk av förindustriell karaktär. Se bilaga 2 och 3 för schaktplan och sektion.

Schakt 3

Vid Hemgårdens nordvästra hörn grävdes ett cirka 8,00 m långt och 0,50 m brett schakt med ett djup kring 0,70 m i syfte att anlägga en gångväg. I schaktet framkom ett homogent omrört kulturlager bestående av lerig silt med inslag av djurben, träkol och raseringsmassor i form av fragmenterat rött och gult tegel samt fragment av vingtegel. I lagret påträffades en ryggkota från människa, som sannolikt kommer ur en av dominikanerkonventets gravar eller en grav tillhörande Sankt Mikael's kyrka. Fyndmaterialet i övrigt visade på att lagret var omrört på 1800–1900-talet. Se bilaga 4 för schaktplan.

Schakt 4

Vid Hemgårdens nordvästra hörn grävdes ett schakt för uppförandet av en utrymningstrappa. Schaktet upptog en yta på cirka 6,00 × 4,00 m och hade ett djup på cirka 0,40 m. Cirka tre månader tidigare hade schakt 3 grävts på samma plats vilket tydligt syntes i plan. I schaktet framkom samma omrörda lager som i schakt 3. Inga intakta äldre kulturlager påverkades i schaktet. Se bilaga 5 för schaktplan.

Förslag på fortsatta åtgärder

Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen av fastighet Sankt Mikael 6 dokumenterades en stor del omrörda kulturlager där de yngsta föremålen härrörde från efterindustriell tid. Dock bör framtida markingrepp på fastigheten omfattas av en arkeologisk undersökning eller bevakning i form av schaktningsövervakning. Detta då fastigheten under medeltiden ingått i en större tomt under dominikanerkonventets regi, vilket flertalet gravar påträffade under tidigare undersökningar i området vittnar om. En påträffad ryggkota från människa är ett tydligt tecken på att gravar från dominikanerkonventet eller Sankt Mikael's kyrka med stor sannolikhet finns på tomten.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-28882-2018
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	A_2018_0057
Trakt/kvarter/fastighet	Fastighet Sankt Mikael 6
Socken	Lund
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Omläggning av rör, nybyggnation av handikappramp och utrymningstrappa.
Uppdragsgivare	Lundafastigheter serviceförvaltningen
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Jan Kockum
Övrig personal	Truls Månsson, Mattias Karlsson, Linda Billström, Krister Kàm Tayanin
Fältarbetstid	2019-05-06 – 2019-08-13
Fälttid, arkeolog, tim	18 h

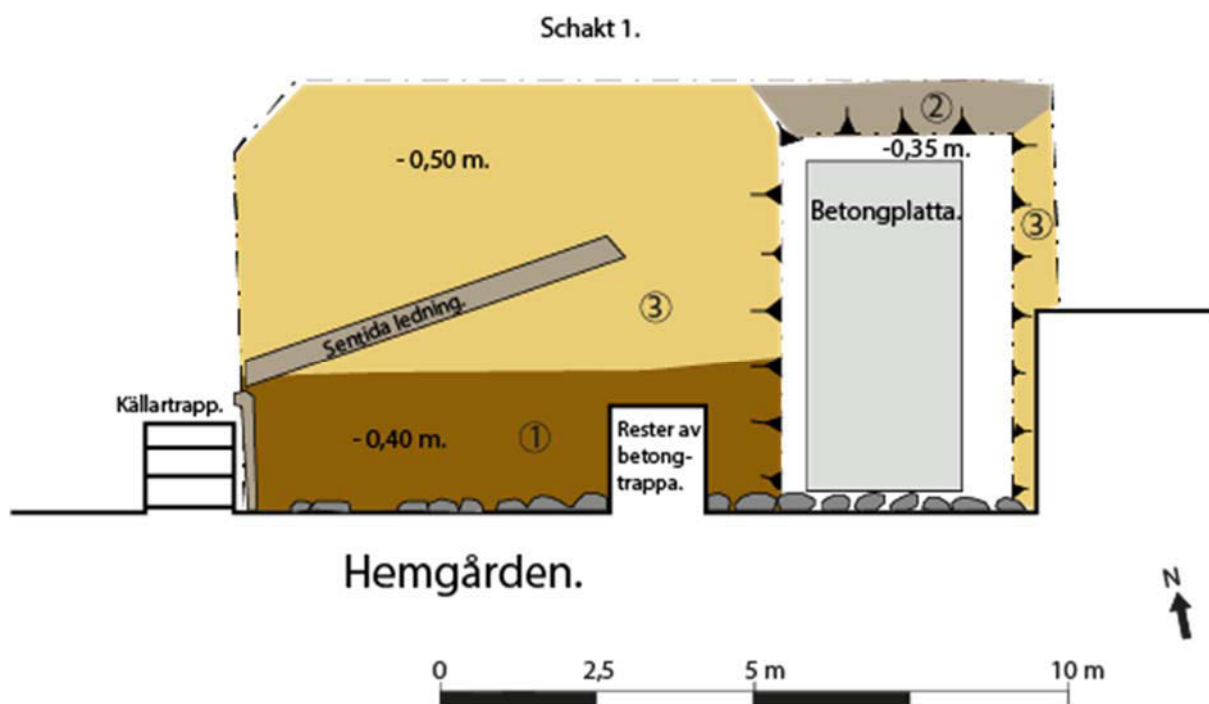
Yta, m²	150 m ²
Kubik, m³	90 m ³
Schaktmeter, m	42 m

Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	4 st A3 ritfilm: 1 sektionsritningar skala 1:20, 4 planritning skala 1:100, Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	4 digitala fotografier
Analyser	
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Sankt Mikael 6.

Referenser

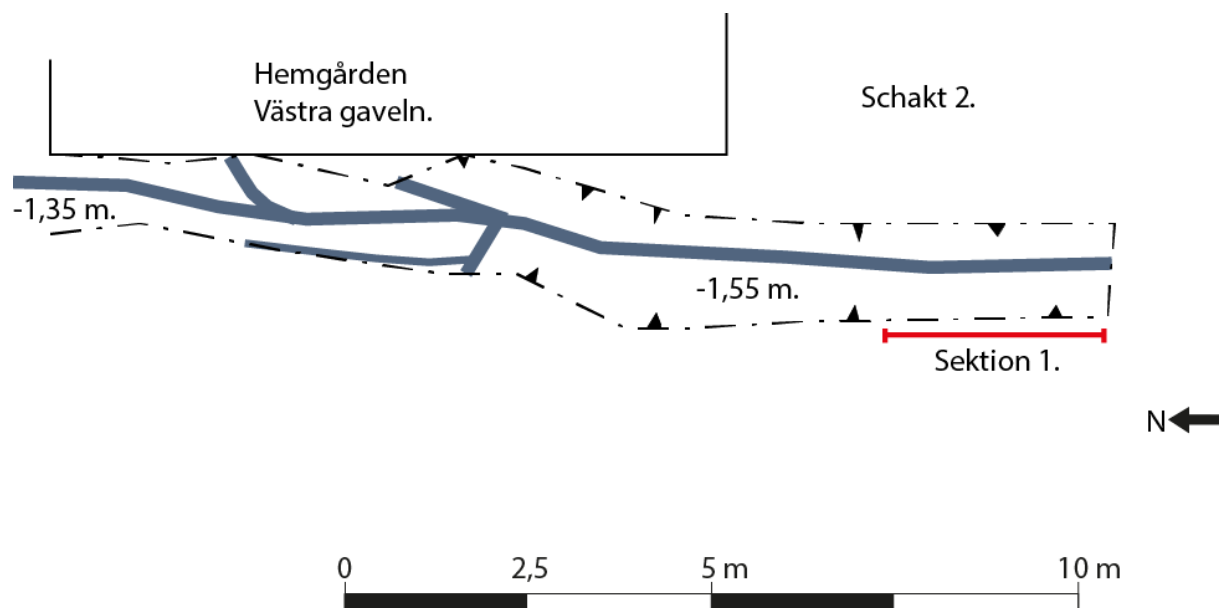
- André, A & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. Gamla Lund Förening för Bevarande av stadens minnen. Årsskrift 72. Lund
- Andrén, A. 1980. Lund. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer rapport, Medeltidsstaden 26 Stockholm.
- Andrén, A. 1984. Lund, tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. RAÄ & SHM Rapport Medeltidsstaden 56. Stockholm.
- Bevaringskommittén, 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram krafts rote. Lund.
- Blomqvist, R. 1944. Danmarks första Dominikanerkloster. Svartbrödraklostret i Lund. Ur Kulturens Årsbok 1943. Lund.
- Brink, K. 2021. Innerstaden 2:1, Hjortgatan m.fl. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr. L 1988:5459. Lunds stad och kommun. Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kulturmiljörapport 2021:41. Kulturen. Lund.
- Gardelin, G. 2007. Kv. S:t Mikael 5, Lund. Arkeologisk undersökning 1986. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 254. Kulturen, Lund.
- Larsson, S & Lindberg, S. (red). 2021. Kvarteret Sankt Mikael 16, Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och Kommun, Skåne län, Arkeologisk undersökning 2019. Kulturens rapporter nr 10.
- Mårtensson, A. 1981. S:t Stefan i Lund. Ett monument ur tiden. Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen årsskrift 62. Lund.

Bilaga 1

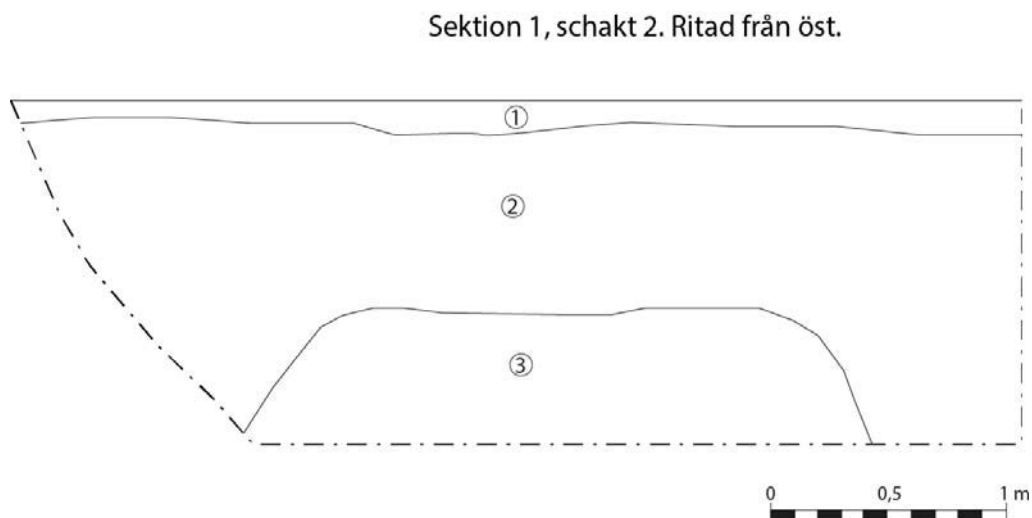
Bilaga 2. Tre kontexter dokumenterades i schakt 1, som grävdes på Hemgårdsbyggnadens norra sida. Kontext 1 bestod av brun, finkornig, lerig jord med inslag av rött tegelkross. Med fynd av enstaka skärvor flintgods och yngre rödgods-keramik. Kontext 2 utgjordes av grå och finkornig jord med inslag av lite rött och gult tegelkross. Kontext 3 var snarlik kontext 2 och bestod av grå och finkornig jord med inslag av rött och gult tegelkross och ett stort inslag av mindre marksten. Troligtvis har kontexten utgjort en stenlagd yta.

Bilaga 2

Bilaga 2. Vid Hemgårdens västra gavel grävdes ett rörschakt i redan befintliga rörschakt, i plan framkom därför endast schaktmassor bestående av omrörda kulturlager. I schaktets södra ände framställdes dock en sektionsritning av intakta kulturlager. Se bilaga 3 för sektionsritning.

Bilaga 3

Bilaga 3. Kontext 1 singel. Kontext 2 utgjordes av igenfyllnings massor till ett rörschakt från år 2017 och bestod av omrörda kulturlager av lucker, grå och finkornig kulturjord, med rött och gult tegelkross samt rörfragment. Kontext 3 utgjordes av ett raseringslager bestående av rött storstenstegel med poröst kalkbruk.

Bilaga 4

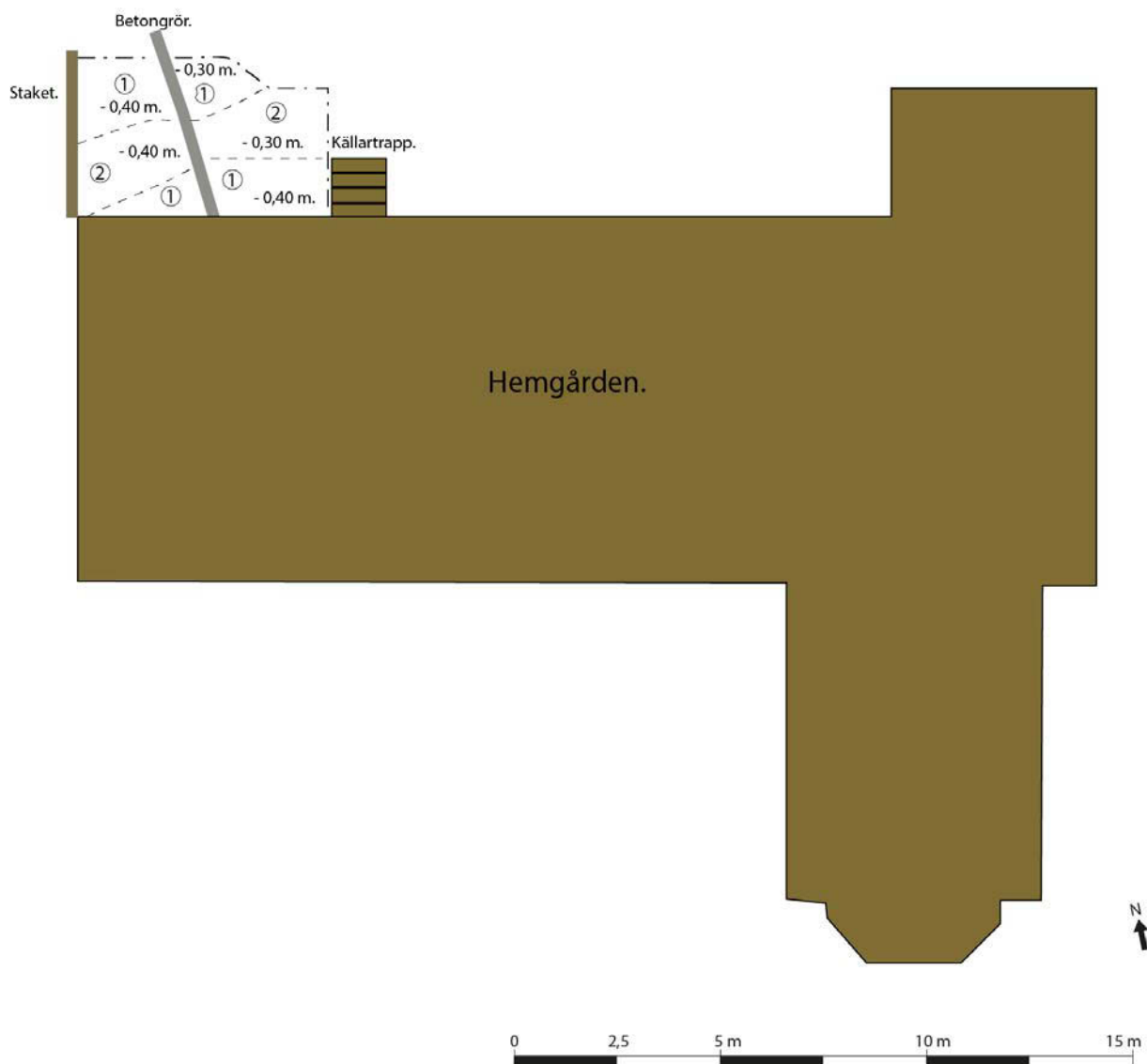
Schakt 3.

Bilaga 4. Vid Hemgårdsbyggnadens nordvästra hörn grävdes ett schakt där ett omrört kulturlager framkom. Det omrörda kulturlagret utgjordes av en homogen lerig silt med inslag av djurben, träkol, fragment av vingtegel, gula och röda tegelfragment samt en ryggkota från människa. Fynden visade på ett brett tidsspänn från medeltid till 1900-talet.

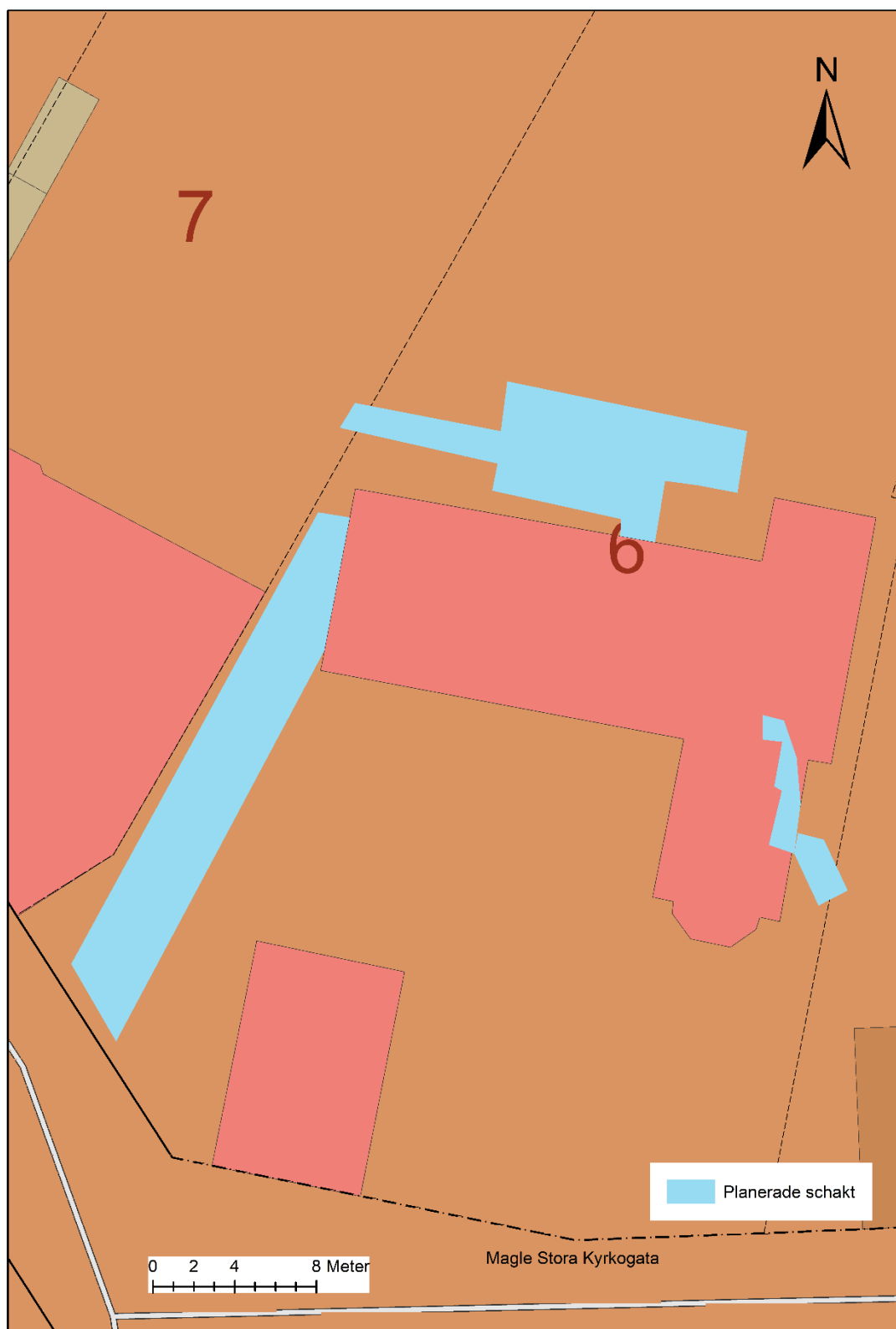
Bilaga 5

Schakt 4.

Bilaga 5. Vid Hemgårdsbyggnadens nordvästra hörn grävdes ett större schakt där det sedan tidigare smalare schakt 3 grävts. Kontext 1 utgjordes av torr, brungrå, silt och sand med inslag av röda och gula tegelfragment samt enstaka stenar. Kontexten tolkas vara omrörda kulturlager. Kontext 2 utgörs av bärlager med omrörda kulturlager och utgör fyllning till schakt 3.

Bilaga 6

Bilaga 6. Planerade schakt.

2022

- 2022:1 Rådhuset i Helsingborg Kunskapsunderlag. Rådhuset 3, Helsingborg. Lena Hector och Carita Melchert.
- 2022:2 Munkarps kyrka, Munkarp 4:40, Höörs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
- 2022:3 Värpinge 17:10, RAÄ 156:1, L1988:4998. Värpinge, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker & Sebastian Boström.
- 2022:4 Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kristoffer Brink.
- 2022:5 Universitetet 1. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström
- 2022:6 Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan, fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Gertie Ericsson.
- 2022:7 Sankt Petri Kyrkogata. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020-2021. Sebastian Boström.
- 2022:8 Sankt Mikael 6. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Krister Kåm Tayanin.